

Magyarozatát keresve annak, hogy miért fordultak el széles tömegek a vallástól, oda következtettünk, hogy azok között a kifogások között, amelyeket rendszerint a kívülállók emelnek a kereszténység ellen, vannak olyanok, amelyeket jogosultnak, s olyanok, amelyeket alaptalannak kell mondanunk. A világnézeti párbeszéd is éppen arra jó, hogy kitűnjék: mi az, amit elismerni és orvosolni, s mi az, amit védeni vagy helyreigazítani tartozunk. Ettől függetlenül azonban általánosságban is tapasztalhatunk bizonyos mérvű elidegenedést az egyház és a modern világ között, ami még a hívők belső körét sem hagyja érintetlenül. S ennek talán legfőbb — ha ugyan nem egyedüli — oka az, hogy az új ipari kultúra, amely más életformákat hoz magával, új életérzést is teremt, ez az új életérzés pedig új igényeket támaszt a keresztény tanítás és igehirdetés, a keresztény magatartás és gondolkodás irányában.

Igy azután nem csodálkozhatunk azon sem, hogy kritikai észrevételekkel találkozunk, amelyeket meggyőződéses keresztények megvitatás céljából visznek a nyilvánosság elé. Erre a „belső dialógusra” volt már példa a jezsuita *Klemens Brockmüller* könyve is, amelyről legutóbb írtam. Még inkább áll azonban ez az angol *Constable*-könyvsorozat két újdonságára, amelyek *Objections to Christian Belief*, illetve *Objections to Roman Catholicism* címmel jelentek meg.

*

Az időrendben második könyv, az *Ellenvetések a római katolicizmussal szemben*, olyan szenzációt keltett Angliában, amely szinte *Luther* wittenbergi tételeire emlékeztet — állapítja meg a jezsuita *Thomas Corbishley* abban az ismertetésében, amelyet a *Stimmen der Zeit* számára írt. Maga az a tény, hogy neves katolikusok, köztük egy érsek is, nyilvánosan bíráló hangokat hallatnak, valami egészen váratlanul tűnt föl nem annyira a katolikus, mint a protestáns közvélemény előtt. Jól érzékeltek ezt azok a sorok is, amelyeket a *Christlicher Sonntag* idéz a *Guardian*ból: „A könyv előreláthatóan hasonló hatással lesz a

katolikusokra, mint amilyen hatást gyakorolt nemrégiben *Robinson* anglikán püspök könyve az anglikánokra. Ha megállja a helyét, hogy a katolicizmus *XXIII. János* óta nem lehet többé ugyanaz, mint amilyen előtte volt, akkor feltehető, hogy ezek után az ellenvetések után Nagybritanniában sem lehet többé az, ami ezideig volt.”

Az efajta túlzásokat persze csakis azzal a még mindig szelvében-hosszában elterjedt nézettel magyarázhatjuk, hogy a katolikusoknak nem szabad saját véleményyt nyilvánítaniok egyházuk ügyeiben. A „szenzáció” is abból keletkezett, hogy nem-katolikus részről a könyv megjelenését „hallatlan eseményként” kezelték. Tagadhatatlanul az a helyzet — jegyzi meg ezzel kapcsolatban *Corbishley* —, hogy a katolikus egyházban az egyházi tekintély bárminő bírálásának a reformáció óta mindig valami „reformációs” mellékízt tulajdonítottak, pedig ha az egyház történetét a maga egészében tekintjük, nem mondhatjuk, hogy a nézeteltérések és viták ne vittek volna jelentős szerepet benne. A könyv tehát már csupán azért is hasznos a katolikus egyházra, mert igazolja, hogy a katolikusok semmiképpen sem olyan „vigasztalan szellemi rabok”, mint ahogy olykor Angliában, de talán másutt is odaállítják őket.

Annak dacára tehát, hogy az „ellenvetések” egy része maga is ellenvetéseket váltott ki a katolikus sajtóban, a katolikus egyházi tekintélyek meglepően nyugodtan, sőt barátságosan fogadták a könyvet. *Corbishley* egyenesen azt állítja, hogy „a püspökök többsége messzemenően egyetért a könyvben foglalt bírálatok zömével”. Annál is inkább, mert a könyv valójában nem tartalmaz olyasmit, amit más országokban már el ne mondtak, vagy meg ne pendítettek volna.

A könyv egyes fejezeteit különböző szerzők különálló tanulmányai teszik, amelyek eredetileg a *Search* folyóiratban jelentek meg az utóbbi évek során. Kötetbe foglalásukat a *Constable*-sorozat kiadója, *Michael de la Bedoyère* vállalta, aki régebben a *Catholic Herald* főszerkesztője volt. Az indítást hozzá alkalmasint az az elutasító ma-

gatartás szolgáltatta, amelyet Heenan bíboros, westminsteri érsek az antibébi-pirula kérdésében tanúsított. Erre mutat az a körülmény is, hogy a szerzők között az egyetlen egyházi személy a jezsuita Roberts érsek, aki a születésszabályozás kérdésében is a leghaladóbb irányt képviseli. A *Christlicher Sonntag* szerint sem kétséges, hogy mind a kiadó, mind a szerzők „az angol katolikusok bizonyos csoportjának merevségét” vették célba. Ez tűnik ki abból a bevezetésből is, amelyet a kiadó Michael de la Bedoyère írt a kötethez: „Amit az olvasók kezükbe vesznek, kifogások az elavult hagyományokkal és történeti ferdeségekkel szemben, amelyek a János pápa által meghirdetett reform ellenére máig megmaradtak.” Bevezetése ezekkel a szavakkal zárul: „Lényeges szellemi és erkölcsi tanain a római egyház nem változtathat, de egyszerű elmélyítheti és tovább fejlesztheti az isteni kinyilatkoztatás megértését, mint ahogy már hozzá is fogott, másrészt lenyesheti a vadhajtásokat, amelyeket az emberi hiszékenységre és érzékenységre tapasztott rája. Régebben ezeket a vadhajtásokat könnyebben elviselte az ember, ma már azonban kételkednünk kell abban, vajon mehet-e így tovább. Reánk, mai katolikusokra vár a feladat, hogy egy vallásilag szigorúbb és korszerűbb XXI. századot készítsünk elő.”

A kötet nyolc tanulmányt foglal magában, Roberts érsekén kívül hét katolikus világi embertől, köztük két nőtől. Az érsek ezúttal is a születésszabályozás megengedéséért és az atomfegyverek használatának föltétlen tilalmaért száll síkra. Remények fejezi ki, hogy a francia püspökök az atomháborút illetően ki fognak tartani a zsinaton is régebbi határozatuk mellett, majd annak szükségét fejtegeti, hogy az összes fokú katolikus iskolákban felszínen tartásuk János pápa eszméit. A *Christlicher Sonntag* hozzáfűzi, hogy Roberts, amióta *Gracias* bíboros javára önként lemondott a bombayi érseki székről, sokat utazik, előadásokat tart és könyveket ír; mint a püspököktől független jezsuita nagyobb vélemény-nyilvánítási szabadsággal rendelkezik hazájában, mint amilyennek a papok általában örvendenek.

Amit a szerzők leginkább kifogásolnak, a „legalizmus” az egyházban. Ez a legalizmus szerintük túlzott mértékben érvényesül a szeretet és a bensőség rovására. Legalizmuson tudvalevően azt a beállítottságot értjük, amely az üdvösség munkálásában az isteni vagy emberi törvények betűszerint való betartására helyezi a súlyt. *John Todd*, író és könyvkiadó, annak a pusztán jogászai szellemnek visszaszorítását sürgeti, amely a kánonjogban is kifejezésre jut. Hiszi azonban, hogy mindezt majd megváltozik annak nyomán, hogy a világiak is tényezőként lépnek elő és befolyást kapnak az egyházban belül. *Frank Roberts* pszichológus-professzor (nem tévesztendő össze a hasonló nevű érsekkel) a legalizmust hibáztatja azért, hogy az egyház semmi szerepet sem vitt az utolsó százötven év nagyszerű reformjaiban, amelyek véget vetettek a rabszolgaságnak, a gyermekmunkának és megindították a dolgozó rétegek felszabadulását a tőke elnyomása alól. *Rosemary Houghton* író és újságíró, az egyik női szerző, a legalizmusnak tulajdonítja a „konformizmust”, vagyis a gépies alkalmazkodást és az önálló gondolkodás hiányát, amit színte lehetetlen észre nem venni a katolikus egyházi életben.

Többen elítélik a „triumfalizmust”, a más világnézetek és keresztény vallásközösségek kezelésében tanúsított fölényességet és az egyház evilági győzedelmeskedésének hangoztatását, ami szöges ellentétben van mind a szeretettel, mind a kitarulkozással a jót művelő és akaró összes emberek felé. Ezzel kapcsolatban kárhoztatja *John Todd* a szellemi fegyvereknek politikai célokra való használatát, amire különösen a régi pápai állam történetéből vonultat föl kirívó eseteket. A történész *Finberg*, a leicesteri egyetem tanára, a Szent Officiumot bírálja, amelynek önkényeskedő eljárása a világ püspökeinek tekintélyes hányadát is fellépésre készítette a zsinaton. *Rosemary Houghton*, akinek tanulmánya „Szabadság és személyiség” címmel jelent meg, kiemeli: senki sem vonja kétségbe, hogy a csorbítatlan központi hatalom életszükséglete a katolikus egyháznak, sohase felejtsek azonban ennek a hatalomnak tisztségviselői *Lord Acton* híres mondását: „Minden

hatalom korrupcióra hajlik." Küzdeni kell tehát a hatalommal való visszaélés valamennyi formája ellen, hogy ekkor ismét a szeretet szelleme kerekedjék felül az egyház kormányzásában is. Szeretet azonban nem létezhet szabadság nélkül. Az alávetés is csak akkor keresztényi, ha szeretetből történik, ehhez pedig elengedhetetlen a szabadság.

A könyvek és más közlemények indexre tételeit is haladéktalanul meg kell szüntetni — jelenti ki *Finberg* —, mert a Szentszéknek ma már nem az a feladata, hogy időnként tisztán negatív módon állást foglaljon egyes kérdésekben, hanem az, hogy egyrészt egészségessé és korszerűvé tegye iskoláiban a tanítást, másrészt bátorítsa az eredeti és alkotó tudományos munkát. Ebbe a témakörbe vág *G. F. Pollard* író és bölcsező dolgozata is, aki főképp a skolasztikus filozófia hivatalos egyeduralmával magyarázza a magasabb értelmiség elidegenedését az egyháztól. A skolasztika legnagyobb hibájának azt tartja, hogy mereven szétválasztja az értelmet és a kinyilatkoztatást. *Pollard* úgy véli, hogy a modern pszichológia mutathatna új utat a vallásos életnek. Ennek kellene jelentős helyet kapnia a papok képzésében is. Ebben az esetben — folytatja *Pollard* — ők is rájönnének arra, hogy azoknak az életszabályoknak tüzetesebb oktatását, amelyek a katolikus hitből folynak, a gyermekkorról át kellene tenni arra az érettebb korra, amikor az egyén már kritikailag tud állást foglalni. Felteszi többek közt a kérdést, nem lenne-e helyesebb a gyónást, áldozást és bérmálást a 11-ik életév utánra, vagy talán még későbbre helyezni.

*

Talán nem volt szerencsés — írja ismertetésében *Corbishley* — hogy a könyvben első fejezetül *Magdalen Goffin*, a másik női szerző, „Gondolatok a babonáról és hiszékenységről” című tanulmányát választották s ilyen módon a témát erősen kiemelték. Természetesen igaz, hogy sok katolikusnál észlelhetünk babonát. Ilyesmi azonban mindenütt tapasztalható, ahol emberek élnek, s egyáltalán nem igaz, hogy a babonáság és hiszékenység különösen tipikus a katolikus egyházban. Minden intézmény, amely hosszú ideje

fennáll, mutat olyan vonásokat, amelyek bíráltni lehet. A tanulmány szerzője hangsúlyozza ugyan, hogy ő mint meggyőződéses katolikus éppen az egyház iránti szeretetből ítél el minden babonás dolgot, de „talán túlságosan látatlanba veszi azt a tényt, hogy az egyház egészen egyszerű embereket is magába ölel, akik a maguk módján találják meg Istent, olyan dolgokon keresztül, amelyek az értelmiségiekre riasztóan hatnak”. Érdekes azonban, hogy *J. W. Robertson*, aki a vallási tekintetben igen konzervatív *Universe* hasábjain foglalkozik a könyvvel, ezzel szemben elismeri, hogy *Magdalen Goffin* nagyon is indokoltan fordul ellene a szentek tiszteletével, a magánkinyilatkoztatással és az ereklyékkel kapcsolatos visszaéléseknek.

Robertson egyébként szigorú kritikát gyakorol a könyvön. Megítélése szerint javasolnak a szerzők olyan „reformokat” is, amelyek a tisztulás és megújítás jegyében egészséges tanokat is törölnének, ami automatikusan kérdésessé tenné az egyház csalatkozhatatlanságát, és szándéktalanul is lerombolná azt a tekintélyt, amelynek megvédését vallják. *Magdalen Goffin* mellett, aki a pokol létét és örökkévalóságát vitatja, kifejezetten ide sorolja *Robertson* magát *Roberts* érseket is, aki — mint mondja — amellett kardoskodik, hogy az egyháznak azért kell megváltoztatnia a születéskorlatozásra vonatkozó tanítását, mert mindezideig rosszul értelmezte a termésettörvényt. Ebből ugyanis az következnék — jelenti ki *Robertson* —, hogy az egyház olykor egyetemesen kötelező parancsá tesz alapvető tévedéseket is. Figyelmen kívül hagyva azonban ezt a mozzanatot — folytatja *Robertson* —, ha mi arra az álláspont-ra helyezkednénk, hogy valamely kérdésben az eddigi tanítás rossz és helytelen, mi a biztosítékunk arra, hogy az új tanítás igazabbnak bizonyul? Ne feledjük, pontosan ez a válogatás a hittételek között, ez az eklekticizmus hozta létre a keresztény felekezetek sokaságát.

Robertson szerint sem kétséges azonban, hogy mindazok a kérdések, amelyek aggasztják a könyv szerzőit, szorongást okoznak általában a gondolkodó katolikusoknak. Nincs tehát semmi rossz abban, ha a saját por-

tánkon is hangok emelkednek, amelyek kifejezetten ellenvetéseket hozva fel, a javítás szándékával bírálják a katolicizmust és az egyházat. Ez is csak előmozdíthatja egy olyan katolikus közszellem kialakulását, amely az egyház kebelében sem tűri meg a viszszaélést és a helytelenséget. Jó az ilyen megnyilatkozás azért is, mert megmutatja a nem-katolikusoknak, hogy azok a katolikusok, akik előtt kedves a hit, érzékenyek a gyöngeségek iránt, amelyek annak intézményes formájában mutatkoznak, s megvan bennük a bátorság is, hogy megjelöljék azokat.

A szintén katolikus *Tablet* igen elismerően taglalja a könyvet. Megállapítja, hogy írói kivétel nélkül meggyőződéses és feddhetetlen katolikusok, akik nem meggondolatlanul támadnak, sőt inkább mérsékeltlen járnak el. Bírálják, de építő formában írnak, azzal a szembetűnő céllal, hogy a felvetett kérdésekre ha nem is szóbeli, de gyakorlati választ kapjanak.

Visszatérve azonban az *Universe* kritikájához, érdemes ideiktatni az ő cikkéből is ezt a részletet: „A könyv mindenesetre annak az új szabadságnak terméke, amely azóta bontakozik ki, hogy János pápa kinyitotta az ablakokat és összehívta az új vatikáni zsinatot. Elvben semmi kifogást sem emelhetünk ez ellen a szabadság ellen. Ellenkezően, a megokolt bírálat nemcsak joguk a katolikusoknak, hanem kötelességük is, amelyet túl hosszú időn át azért hanyagoltak el, mert tévesen értelmezték azt a lojalitást, amellyel a tekintély iránt tartoznak. Az is bizonyos, hogy a folyamatos eltűrése annak, ami hamisság, ferdesség és meddő dolog tapadt a katolikus tanításhoz és gyakorlathoz, a sokrendbeli féltékenység, amely azok kiküszöbölésében mutatkozott, súlyosan hibás abban, hogy nagy tömegek megintogtak hitükben, s olyanok, akik egyébként őszintén vonzódtak hozzá, elfordultak a vallástól.”

A másik könyv, az *Ellenvetések a keresztény hittel szemben*, jóval kisebb visszhangot keltett, az *Orientierung* azonban hosszú cikket szentel neki *M. Brändle* tollából. Ebben a könyvben négy előadást találunk, amelye-

ket a cambridgei egyetem anglikán hittudományi karának négy tanára tartott az egész diákság részére. Nem is annyira „ellenvetésekről” esik szó bennük, mint inkább azokról a nehézségekről, amelyek nyugtalanságot és nyomottságot kelthetnek a mai emberben. Olyasféle kellemetlen és kényelmetlen érzéseket, amelyeneket a franciák a „malaise” fogalma alá vonnak.

„Ez a „malaise” — mondja Brändle — az előadásokból kivehetően is részben abból származik, hogy a konkrét helyzetek mást látszanak követelni az egyéntől, mint amit a törvény betűje szerint cselekednie kellene. Gondoljunk csak a születésszabályozás és a vegyesházasság kérdéseire. Hogy ezen segítsünk, bizonyára át kellene gondolni egyes reánk hagyományozott törvényeket, s akként fogalmazni meg újból azokat, hogy értelmes és a jelen helyzetre is érvényes előírásnak fogadhatják el a mai keresztények.

Ebben az állásfoglalásban — folytatja Brändle — kifejezésre jut az a nézet is, hogy ma már nem elegendő valamely törvényt egyszerűen törvénynek nyilvánítani. Egyszerű a tekintély ugyanis, amelyre a törvény támaszkodik, ma már nem elegendő alap ahhoz, hogy a címzetek kötelező erejűnek érezzék. A modern lélek megköveteli a törvénytől, hogy értelmesnek bizonyuljon. Vannak, akik ezt a beállítottságot nemlegesen értékelik. Szemére hányják a modern embernek, hogy nem tud engedelmessé válni és hiányzik belőle az áldozatkészség. Bárhogyan vélekedjünk azonban erről — emeli ki Brändle —, nem kétséges, hogy az egyházaknak is fontolóra kell venniük a megváltozott társadalmi szerkezetet, amelyből a modern embernek ez a lelki-szellemi magatartása következik.

A valóság az, hogy az ipari kultúra hatalmas embertömegeket összpontosított a városokban, ahol a rendszerint kicsiny és szűk lakások nem teszik lehetővé nagy családok együttélését. Az egyén egészen új mértékben önmagára van utalva, mert ilyen körülmények között neki magának kell határoznia sorsa miként való alakításáról. A keresztény hívó kénytelen a saját szempontjaiból és önnön lelkiismerete szerint mérlegelni az életrendjére vonatkozó hagyományos vallási szabályokat. S hiba volna ezt jogosulatlan

individualizmusnak minősíteni. Tény ugyanis, hogy a mai emberek óriási többsége nem nőhet fel egy olyan családi kötelékben, ahol megfigyelhetné és tapasztalhatná a hagyományos rend értékes voltát. Főleg pedig hiányzik nála a védettségnek és a biztonságnak az az élménye, amelyhez egy vallásos nagycsaládba való betagozottság juttathatta volna. Ha pedig nincsenek meg benne az élmények ahhoz, hogy felismerje és elismerje a hagyomány és a tekintély értékeit, akkor közömbösen hagyják az olyan tekintélyi értékeket, mint: „Az egyház mondja”, vagy „A szentírás mondja”. Nem rosszakarattal műve tehát, hanem a változott szociológiai szerkezetek bonyolult eredménye az, hogy a mai ember előtt kérdésessé vált a hagyomány is, meg a tekintély is.

Mint az anglikán teológusok hangoztatják, kihat ez a válság nemcsak a jogi és erkölcsi előírásokra, hanem magukra a hitigazságokra is. Ami a hitigazságokat illeti, ők is elutasítják a „racionalizmust”, azt a bölcséleti irányt, amely a megismerés egyedüli forrásának az emberi észet tekinti. „Az úgynevezett felvilágosultság kora, a XVIII. század — írja egyikük — rendíthetetlenül bízott az értelem minden mást fölülmúló szerepében s nagyvonalúan látatlanba vette az emberiség felgyülemllett tapasztalásait. Egyet azonban mindenkorra meg kellett volna tanulnunk tőle: sok igazságnak kell lennie, amiket az emberi szellem nem ismer föl, vagy időnként nem ismer el igazságoknak.” A keresztény hitigazságok végső gyökereikben hittitkok. Ha pedig az imént idézettek értelmében általában is el kell ismernünk az ember megismerő képességeinek határait, akkor meg kell lennie bennünk az elvi készségnek az olyan vallási igazságok elfogadására is, amelyek túlhaladják értelmünk belátó képességét. Általában is el kell ismernünk az egyik professzor, *J. S. Bezzant*, az eredi bünt és Krisztus megváltó művének szükségét, amelyek sokaknál komoly intellektuális nehézséget okoznak.

Igazában azonban más, mint intellektuális természetű hitnehézségek nem is adódhatnak. Maga Bezzant alapítja meg, hogy a tudományra utaló ellenvetések nem annyira a tudományos megismerésekből erednek, ame-

lyek a kereszténységet nagyrészt egyáltalán nem érintik, mint sokkal inkább a belőlük levont következtetésekből. „Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni — írja Bezzant —, hogy az összes következtetések inkább annak benyomása alatt jönnek létre, amelyet ezek a megismerések a lélekre gyakorolnak, s távolról sem maguknak a tényeknek gondos értelmi feldolgozásából.” Bizonyos azonban, hogy nemcsak tudományos tények, hanem már pusztán elméletek és feltevések is, amelyeket a köztudat magába vesz, olyan élmény-összefüggést teremthetnek, amelyre a keresztény tan hagyományos bemutatásának egyes mozzanatai idegen testként hatnak — jegyzi meg Brändle. Így jön létre konfliktus egyfelől a tudományos kutatás s annak népszerűsítése, másfelől a keresztény tanítás hagyományos érvei között. Ezt a konfliktust úgy győzhetjük le, ha a keresztény tan előadásában világos különbséget teszünk a között, amit a dogma tulajdonképpen mondani kíván, és az időhöz kötött teológiai magyarázó és tisztázó kísérletek között. A tudományos színű hitnehézségek forrása főleg abban rejlik, hogy időhöz kötött tudományos elképzeléseket, amelyekkel egy bizonyos kor teológiai magyarázatai dolgoztak, a teológusok akkor sem adtak fel, amikor egy újabb kor tudománya már túlnőtt ezeken az elképzeléseken. Már pedig azt az anyagot, amit egy hitigazság magyarázására használnak, nem szabad magával a hitigazsággal összekeverni. Hitnek és tudománynak különböző célkitűzései vannak, miért is semmiképpen sem versenytársai egymásnak. A hitigazság a történetet értelmezi Isten világosságában, a tudomány a jelenségek okozati összefüggését deríti fel. A hitigazság a történesek mélyebb értelmét akarja feltárni nekünk, a tudomány az utat akarja építeni az anyagon való uralkodáshoz.

Senki sem vitatja, hogy még a hívő és hinni akaró keresztény ember is könnyen ütközhet hitnehézségekbe napjainkban. Megesik ez valamennyiünkkel. Tartasuk azonban mindig szem előtt azt a *Newman* bíborostól annyira hangsúlyozott igazságot, hogy a hitnehézség még egyáltalán nem hitbéli kételkedés. Számunkra is figyelemreméltó sorokkal zárja Bezzant a tanulmányát: „Több mint 250 év múlt

el, mielőtt az egyházban általános egyhangúság uralkodott arról, hogy Krisztus igaz Isten és igaz ember volt, s további 100 év telt el azzal a vitával, hogy mi a viszony benne az isteni és az emberi között. Ebben az egész időszakban annyira zavaró ellentmondások mutatkoztak a püspökök és a tartományi zsinatok döntéseiben, annyira elviselhetetlen szócsaták dúltak, hogy a hívő egyáltalán nem tudhatta, vajon igazhitű keresztény-e vagy sem. Bizonyos azonban, hogy a kereszténység, miként túlélte ezt a korszakot, ugyanúgy túl fogja élni a jelenlegi nehézségeket, ellenvetéseket és bizonytalanságokat, ha talán más formában is. A

keresztény szentek szellemi életéről fennmaradt feljegyzésekben gyakran esik szó egy bizonyos időszakról, a lélek úgynevezett sötét éjszakájáról; ebben az időben minden vigasztalás és az igazság birásának biztonsága eltűntnek látszik. Mégis kitartottak és előbb-utóbb győzött bennük a hit. Ez az a nehéz út, amelyen nekünk is járunk, ám éppen ettől idegenkedünk a leggyakrabban. Mert mi a választ menedéket nyújtó kikutóvá szeretnők tenni, amely megszabadít szellemi-lelki nehézségeinktől. Pedig csak aki mindvégig állhatatos marad, az jut el újból a reggel világosságába.”

A KIS ÚT

Már hosszú idő óta sokat olvasok, hallok a dialógusról. Ha jól értelmezem, arról a párbeszédéről van itt szó, melyet a keresztény vallásközösségek egymással, vagy hívők nem-hívőkkel folytatnak. Ami azonban az utóbbit illeti, helytelennek tartom, ha valaki szinte provokálja a vallási vagy világnézeti vitákat. Úgy érzem, semmiképp sem ez az a mód, ahogy párbeszédet lehet kezdeni vagy folytatni...

A kérdés valóban időszerű. Hadd elemezzük tehát a katolikus ember eljárás módját, helyes magatartását. Szent Péter apostol szavaiból indulhatunk ki, aki figyelmeztet: „Mindig álljatok készen arra, hogy megfeleljetek mindenkinek, aki reménységtekről kérdőre von titeket. De ezt szerényen, tisztességtudóan, jó lelkiismerettel tegyétek...” (1 Pét. 3, 15). Az apostolok fejének tanácsa tehát arra int, hogy a hitűnknek, vallásunknak alapját jelentő evangéliumi örömhírről mindenki előtt csakis úgy szabad szólnunk, hogy az a kívülálló számára is örömet jelentsen. Vagyis ha akaratonk kívül valami módon ilyen kérdésekre terelődik beszélgetésünk, mindenekelőtt annak igazolására törekedjünk — főleg közvetlen magatartásunk példájával —, hogy mi, hívő katolikusok, vallásos hitűnkben megoldást látunk általában az emberi élet s különösen a saját egyéni életünk sarkalatos problémáira; hogy a hit számunkra erőforrás minden vonalon. Csak ha partnerünk maga vet föl hitűnk lényegét illető kérdéseket, és pedig nyilvánvalóan azzal a szándékkal, hogy megtu-

dokolja tőlünk: miért tartjuk értelmesnek és helytállóknak vallásunk tanítását — csak ebben az esetben hozakodjunk elő érveinkkel. Ilyenkor se feledjük azonban, hogy aki komolyan és jóindulattal érdeklődik, sohasem szellemi „falhoz szorítást”, hanem az ő gondolkodási és lelki szabadságát tiszteletben tartó „emberi” megnyilatkozást vár tőlünk.

Természetes dolog, hogy minél szélesebb köröket foglalkoztatnak a világnézeti kérdések, annál könnyebben és sűrűbben kerülhet sor a hétköznapi társas érintkezésben is efféle párbeszédre. Kötelességünk éppen ezért, hogy igrkezzünk mi magunk is elmélyíteni tárgyi tudásunkat hitgazságaink tekintetében. Olyasmiről „beszélgetni”, amit magunk is alig, vagy éppenséggel rosszul ismerünk, igen kártékony vállalkozás lenne. Önmagunk előtt is csak szégyenkezhetnénk, ha az derülne ki, hogy nem vagyunk tisztában azokkal az érvekkel, amelyekre vallásos meggyőződésünk támaszkodik.

Minden igazi dialógus célja az embertársainkkal való emberi kapcsolata-